

زن در اندیشه حضرت زهرا علیها السلام

اندیشه علمی و انگیزه عملی حضرت فاطمه با سیره و سنت معصومانه او کشف می‌شود؛ چه اینکه سریره و گوهر نهادینه شده هویت ملکوتی آن حضرت مصدر چنان جزم علمی و عزم عملی شده است...

زن در اندیشه حضرت زهرا علیها السلام [۱]

پیام حضرت آیت الله جوادی آملی به کنگره «زن در اندیشه حضرت زهرا»

بسم الله الرحمن الرحيم و آية نستعين

حمد خدای را سزاست که هرگونه اینعام از او است و سپاس او را رواست که هرگونه الهام از او است. [۲] تحیت و درود پیامبران الهی، به ویژه حضرت ختمی مرتبت را رواست که سفیران حیات بخش خداوندند، و جانشینان واقعی آنان، مخصوصاً اهل بیت عصمت و طهارت، و بالاخص حضرت بقیه الله (ارواح من سواه قده) را بجاست که حافظان راستین وحی و مفسران حقیقی معارف آن و مجریان معصومانه آن‌اند؛ به این ذوات قدسی توگی داریم و از دشمنان آنان تبری می‌نماییم. میلاد همتای قرآن حکیم و زاد روز امّ ابیها حضرت فاطمه زهرا را به ساحت ملکوتی ذخیره جهان، خاتم اوصیا، وجود مبارک مهدی موجود موعود و به عموم مشتاقان قرآن و عترت، به ویژه شما خواهران بزرگوار تهنیت عرض می‌کنیم و قرآن سالروز میلاد بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران امام راجل (قدس سره) با زاد روز مادر گرمی‌اش را مایه تشبیه مؤمنان و پایه بتطش منافقان می‌دانیم.

چون عنصر محوری این همایش که با مساعی مشکور خواهران جمعیت مؤتلفه اسلامی تشکیل شد، عنوان «زن در اندیشه حضرت زهرا (علیها السلام)» است، برخی از معارف موروث از آن حضرت در این باره ارائه می‌شود و از آن جهت که ساحت قدسی امّ ابیها زن را چونان مرد، با منظر انسان شناسی ارزیابی می‌فرماید و احکام ویژه‌ای برای هرکدام از این دو صنف، طبق ساختار بدنی آنان قائل است و حکم مخصوصی را برای جان بشری که مشترک بین این دو گروه است، معرفی می‌فرماید، لذا عصاره‌ای از آن که در این پیام می‌گنجد، در طی چند اصل ارائه می‌شود.

اندیشه علمی و انگیزه عملی حضرت فاطمه علیها السلام

اصل یکم. اندیشه علمی و انگیزه عملی حضرت فاطمه با سیره و سنت معصومانه او کشف می‌شود؛ چه اینکه سریره و گوهر نهادینه شده هویت ملکوتی آن حضرت مصدر چنان جزم علمی و عزم عملی شده است.

کسی که به مکتب رفته باشد، اندیشه‌های علمی خویش را از حوزه یا دانشگاه فرا می‌گیرد و طعم طبیعی و بوی بشری چنین دانش مکتبی به ذائقه و شامه کارشناسان علوم عادی می‌رسد، ولی انسان معصومی که نگار مکتب‌نرفته باشد و غیر از وحی پدر بزرگوارش کتاب و کتیبه و استادی ندیده باشد و معجزه‌آسا صاحب مُصَحَّفِ فاطمی گردد و از ملامه و اخبار غیبی مطلع شود، دانش شهودی وی لدّتی، و طعم طیبی فراطبیعی و راتحه دل‌انگیز الهی چنان علمی، به کام و مشام ولی‌شناسانی که از این ولایت هجرت نکردند، آشنا است.

لذا قبل از آنکه معلوم گردد، منزلت زن در اندیشه فاطمی چیست، باید روشن گردد که عروج اوج اندیشه وکوی آن حضرت تا کجا است و منبع دانش وی چیست، تا آشکار شود که چگونه حضرت جبرئیل (علیه السلام) که جز بر گروهی از انبیا و اولیای بزرگ نازل نمی‌شود، مأمور اعلام و ابلاغ معارف نهانی غابر و مآثر غیبی قادم به آن حضرت می‌شود، تا معلوم نرود از زمان و میرای از مکان برای وی معلوم شود و آن حضرت از اموری خبر دهد که نه متزّم است و نه متمکن؛ چنان‌که قرآن حکیم که معادل عترت طاهرین (علیهم السلام) می‌باشد، این چنین است. بجا است که فرهیختگان علوم دینی بسرایند:

هر آبروی که اندوختم ز دانش و دین **** نثار خاک ره آن نگار خواهم کرد [۳]

تقارن عمر حضرت زهرا علیها السلام با نزول قرآن کریم

اصل دوم. میلاد حضرت فاطمه مقارن اوائل بعثت رسول گرمی‌صلی الله علیه و آله و سلم و نزول قرآن مجید بود. شهادت آن حضرت مقارن ارتحال حضرت ختمی مرتبت‌صلی الله علیه و آله و سلم و انقطاع وحی بود؛ یعنی عمر شریف حضرت فاطمه تقریباً با نزول قرآن کریم شروع شد و با ختم قرآن پایان پذیرفت، زیرا چند سال اول بعثت آیات فراوانی نازل نشد.

بنابراین، مهم‌ترین عنصر معاصر برای آن بانوی ملکوت و جبروت همانا کلام خداست. لذا نام و یاد آن حضرت در بسیاری از مواضع حسّاس قرآن حکیم مطرح شد؛ به عنوان نمونه می‌توان آیه مباحله، آیه تطهیر، آیات سوره دهر (هل أتئی)، سوره کوثر و آیه اجر رسالت: ﴿قُلْ لَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ [۴] را نام برد، و اگر چند صباحی توّلد آن حضرت بعد از نزول قرآن مجید رخ داد، برای آن است که هم‌زمان بعثت و طلوعه تنزل وحی، جریان معراج پدید آمد و زمینه تگون آن بانو در معراج فراهم شد و پاسی از زمان نزول قرآن مقارن پیدایش و پرورش وی در صلب طاهر و شامخ و رحم طاهره سپری شد.

بنابراین، تاریخ آغاز و انجام حیات ظاهری آن حضرت در بستر وحی خدا رقم خورد و چونان قرآن مجید «مُلْکی الحدوث و ملکوتی البقا» است و همسان قرآن کریم «تجری مجری الشمس و القمر»، و همواره بدون آنکه آفیون یا افسون یا افسانه گردد، حیات بخش جامعه بشری است.

عصمت فاطمی، ملاک حجیت دینی

اصل سوم. چون مدار مباحث این همایش علمی تبیین مقام ولای زن در اندیشه حضرت کوثر است و مقدار اعتماد علمی به اندیشه ارائه شده به مقدار اعتقاد به اعتبار آن است، و نیز سهم اجرای عملی به انگیزه بیان شده به اندازه گرایش به صاحب آن است، باید عنایت نمود که اوج اندیشه حضرت زهرا در اثر عصمت و طهارت آن بانو همانا حجیت الهی است، زیرا ملاک حجیت دینی عصمت صاحب رأی است، نه عنوان امامت، لذا حضرت فاطمه هر چند امام نیست، لیکن در پرتو عصمت از آسیب سهو و نسیان و خطا معصوم و در ظلّ طهارت از گزند گزافه‌گویی مصون است؛ چه‌اینکه امام باقر (علیه السلام) درباره آن حضرت فرمود: «وَاللّٰهُ لَقَدْ قَطَمَهَا اللّٰهُ بِالْعِلْمِ». [۵]

و نیز باید توجه داشت که امت اسلامی و مدار محبت اهل بیت عصمت (علیهم السلام) است که آن حضرت از مصادیق بارز آن ذوات مقدّس است، و سنّی لزوم وداد و تحکیم مودت آنان آیه‌ای است که در اصل دوم یاد شد. وقتی حجیت علمی و مودت قلبی هماهنگ شد، هم اعتماد فرهنگی به گفتار حضرت فاطمه قطع می‌شود و هم گرایش اجرایی و اهتمام عملی به دستور آن حضرت حتمی می‌گردد.

مسئولان این همایش وزین و مهمانان این گردهمایی عریق، هم حجّت رهنمود فاطمی را باور دارند، و هم محبت قلبی آن حضرت را دلمایه خویش می‌دانند و به آموختن آن و اندوختن این همت می‌گمارند، زیرا کسانی شایسته ولایت‌مداری و اجرای منویات اولیای الهی‌اند که از اندیشه سرشار و انگیزه مناسب برخوردار باشند، لذا حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و سلم برای تأمین نیروی متخصص و متعهد و کادر کارآمد حکومت اسلامی مسجدی تأسیس کرد که درباره آن این آیه نازل شد: ﴿فیه رجالٌ یُحِبُّونَ أَنْ یَتَطَهَّرُوا﴾ [۶]

آری مردمی که علاقه به طهارت از گناه دارند، توان تأسیس، نگهداری و بهره‌وری از حکومت دینی را دارند. همچنین زنانی می‌توانند نگهبانان ولایت فاطمی باشد که به استناد ﴿...إلا المودة فی القربی﴾، بر محور دوستی اهل بیت عصمت (علیهم‌السلام)، مشتاق اجرای احکام آنان باشند.

امکان ارتقای زنان به مقام علمی و عملی

اصل چهارم. اکنون که تا حدودی مبادی بحث معلوم شد، می‌توان حدس زد که بسیاری از مسائل وابسته به جامعه محترم زنان از منظر حضرت فاطمه روشن شد، زیرا نبیل آن حضرت به مقام منیع ولایت و صعود وی به قله رفیع خلافت الهی که هدف اصیل آفرینش انسان همان است، دلیل قاطع است بر امکان ارتقای زن به مقام برین علمی و عملی؛ البته گنّه مقام آن حضرت مستور، ولی مقدار آسوه بودن آن مشهور و قابل تجلیل و دسترسی است، مثلاً حضرت فاطمه با استدلال عقلی و نقلی، امامت دودمان خود را سبب وفاق مائی و دینی دانست و با تبیین مصالح احکام الهی، رعایت آنها را بر همگان لازم اعلام نمود و با بیان ضرورت عدل جمعی، اعتدال در معیشت را سودمند معرفی کرد و در تحلیل مسائل قرآنی ارث برای استرداد فدک، تفسیر دقیقی از آیات الاحکام ارائه نمود و حکومتی که حامی عدل و داد نباشد و بر موازین قرآن و عترت اداره نگردد، آن را حکومت جاهلی دانست و با برداشت از قرآن حکیم چنین فرمود: وَ زَعَمْتُ أَنْ لَا ارْثَ لَنَا، ﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ یَبْغُونَ وَ مَن أَحْسَنُ مِینَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ یُوقِنُونَ﴾ [۷]

آنچه درباره اهتمام آن حضرت به تعلیم احکام به زنان نقل شد، نشان لزوم فراگیری دانش برای زن و گسترش آن در بین زنان دیگر است. برای آنکه نیمی از جمعیت جامعه را زنان تشکیل می‌دهند و همه آنها از حقوق بهره‌وری علم و ادب و هرچه در تأمین زندگی سعادت‌مندان مؤثر است، برخوردارند. به منظور پرهیز از اختلاط نامحرم و جلوگیری از دخالت مردان در کار زنان، باید گروه تکاملی عهده‌دار رفع نیازهای متنوع هم‌صنف خود باشند تا هیچ زنی محکوم به انزوا نگردد و از پیشرفت علمی و عملی محروم نشود یا برای استیفای حق خود ناچار به اختلاط نباشد. اگر از حضرت فاطمه نقل شد، کمال زن و سعادت آن در این است که نامحرمی را نبیند و نامحرمی او را نبیند، چنین موقعیت مناسب، وقتی به دست می‌آید که صنف زن تمام نیازهای فرهنگی، سیاسی و اجتماعی خود را با استقلال در این فنون و استغنائی از نامحرمان تأمین کند.

نمونه دیگری از سنت و سیرت فاطمی که حاکی از سربره نقی و زکی آن حضرت بوده و برنامه زندگی زن، بلکه جامعه انسانی را می‌تواند ترسیم کند، این است که سلمان فارسی که به عنوان «سلمان بن اسلام» مفتخر شد می‌گوید: وقتی با اذن قبلی وارد منزل حضرت علی بن ابی طالب (علیه‌السلام) شدم، دیدم حضرت فاطمه مشغول آرد کردن جَوّ می‌باشد و دسته آسیاب دستی خون‌آلود، و از طرف دیگر حضرت حسن بن علی (علیهما‌السلام) خردسالی است که از گرسنگی ناله می‌کند و کف‌های دست حضرت زهرا زخمی و خون‌آلود است، و از طرف دیگر فِصّه خدمتگزار آن حضرت ایستاده است. گفتم: ای دخت رسول خدا! چرا خدمت را به فِصّه واگذار نمی‌فرمایید؟ گفت: «حبییب رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم مرا سفارش کرد، کار منزل یک روز به عهده فِصّه و یک روز به عهده تو، دپیروز نوبت فِصّه بود و امروز نوبت من است...» [۸] چنین سنت عدل پرور و احسان‌گستر وظیفه زنان، بلکه مردان را به خوبی تبیین می‌کند.

تکریم مقام منیع مادر و نقش او در پرورش نسل آتی

اصل پنجم. زاد روز حضرت فاطمه گذشته از آنکه تجلیل مقام شامخ زن را به همراه دارد، تکریم مقام منیع مادر را در بر دارد. کرامت مادر صیغه‌ای دیگر از جلالت زن است، زیرا انسان مانند فرشته نیست که از گزند مرگ معهود مصون باشد و اگر جریان فرزند پروری نباشد، نوع بشر منقرض می‌شود و سهم مؤثر پیدایش و پرورش نسل آتی به عهده مادر است. چنین کاری هرگز منافی شأن متعالی زن نبوده، بلکه مکمل منزلت او است و هر اندازه زن اهل طهارت روح و تزکیه عقل و تزکیه نفس باشد، تأسی او به حضرت زهرا بیشتر بوده و توفیق وی در تربیت فرزند صالح کامل‌تر خواهد بود.

تزریق عاطفه در جامعه و گسترش جاذبه در اجتماع مرهون لطف مادرانه صاحبان فرزند عطوف و رئوف است؛ چه اینکه مهم‌ترین عامل سکینت و طمأنینه در خانواده همانا زن است و در فرهنگ قرآن کریم که معادل عترت طاهرین (علیهم‌السلام) است، زن به عنوان پایه سکون و آرامش معرفی شد و دو عنصر محوری تشکیل خانواده اصیل، مودت عاقلانه و رحمت عطفانه قرار داده شد؛ ﴿خلقَ لکم من أنفسکم أزواجاً لیتسکنوا إلیها و جعلَ بینهکم مودةً و رحمةً﴾ [۹]

اندیشه فاطمی علیها السلام و سیره او در تحکیم خانواده

آنچه از اندیشه حضرت فاطمه و سیره عملی آن ذات قدسی استنباط می‌شود این است:

- ۱/ اصالت خانواده و سعی در صیانت آن و پرهیز از هر کاری که سبب تزلزل آن می‌گردد.
- ۲/ اعتدال در زندگی و کوشش در اجتناب از افراط و تفریط، زیرا هرکدام از این دو رذیلت خلقی مایه فروریختن بنیان خانواده می‌شود.
- ۳/ تکریم متقابل و متعامل همسرها، به طوری که کرامت هر دو طرف محفوظ بماند.
- ۴/ تربیت فرزند متأدب به آداب دینی که مقبول عصر و نسل حاضر باشد؛ البته آنچه را که حضرت فاطمه پروراند، نه مسبوق بود و نه ملحق واقع شد. مقام والای امام حسن مجتبی (علیه‌السلام) و امام حسین سید الشهداء (علیه‌السلام) برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم مردم عادی است؛ درباره دخت گرامی آن حضرت، یعنی زینب کبرا چنین سروده شد:

در حریم آن خاتون، ره نیابد افلاطون **** اسم اعظم مکنون، رسم آن مسمی شد [۱۰]

۵/ معاهده‌هایی که با کرامت و عفاف زن هماهنگ است و موجب تحکیم بنیان مرصوص خانواده می‌گردد، و لذا بنابر این اصل، پرهیز از الحاق به کنوانسیون رفع تبعیض از زنان که ملت مسلمان و غیور، نیرنگ ننگ‌آور آن را تحمل نخواهد کرد، ضروری خواهد بود.

مجدداً مقدم شما خواهران بزرگوار را گرامی می‌داریم و از برگزارکنندگان این همایش علمی سپاس‌گذاری می‌نماییم.

پروردگارا! نظام اسلامی، مقام معظم رهبری، مراجع بزرگ تقلید، دولت، ملت، مملکت و جوانان را در ظلّ ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) حفظ فرما!

ارواح مؤمنان، امام راحل، شهدا، به ویژه شهدای مؤتلفه را با اولیا محشور فرما!

غفر الله لنا و لکم

جوادی آملی

مرداد ۱۳۸۲ جمادی الثانیة ۱۴۲۴

۱/ پیام حضرت آیت الله جوادی آملی به کنگره «زن در اندیشه حضرت زهرا» ، منبع: کتاب سروش هدایت ، ج ۲، ص ۱۴۳

۲ - الاحتجاج، ج ۱، ص ۹۷؛ از خطبه فدکیه حضرت فاطمهؑ.

۳ - دیوان حافظ.

۴ - سوره شوری، آیه ۲۳/

۵ - الکافی، ج ۱، ص ۴۶۰/

۶ - سوره توبه، آیه ۱۰۸/

۷ - سوره مائده، آیه ۵۰؛ دلائل الإمامه، ص ۳۴/

۸ - دلائل الإمامه، ص ۴۹ - ۴۸/

۹ - سوره روم، آیه ۲۱/

۱۰ - دیوان آیه الله حاج شیخ محمد حسین اصفهانی عروک (قدس سرّه).

مجله الکترونیکی اسرا